

CİNSELLİK, SEVGİ VE AŞKIN DİYALEKTİĞİ

Çetin VEYSAL*

ÖZET

Üçlemenin hangi boyutu olursa olsun, cinsellik, sevgi ve aşk (CSA) ilişkilerinin doğallık ve hakikat dışında yaşanması -yanılsama ve bilgisizlikle birleşerek- kendini hakikatmiş gibi gösteren sapmalar içerir. Söz konusu sapmaların nedenleri; CSA ilişkilerinde önyargıları oluşturan sınıflı toplumun sonuçları olan egemenlik, iktidar, baskı, şiddet, özel mülkiyet ve ayrımcılıktan kaynaklanır. Doğaldır ki, yaşamı doğadan ve doğallıktan uzaklaştıran, insan etkileşimlerini belirleyen söz konusu (sınıf, egemenlik, iktidar, baskı, özel mülkiyet ve ayrımcılık) üretim ilişkisi formları, toplumsal yaşam biçimlerinin ekonomik, hukuksal, politik, kültürel ve toplumsal alanlarına nüfuz ederek düşünce ve davranışları yönlendirir ve yönetirler. "Cinsellik, Sevgi ve Aşkın Diyalektiği" de kendi tarihsel, toplumsal koşul ve temelleri üzerinde duruşuyla biçimlenir. Bu çalışmada, kısaca söz konusu bağlamların ana hatlarıyla ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Sevgi, aşk, cinsellik, diyalektik, sınıf, egemenlik, ayrımcılık ve özel mülkiyet.

(Dialectic of Sexuality and Love)

ABSTRACT

To live sexuality and love outside of their truthful and natural contexts contains deviations accompanied by illusion and ignorance and such deviations often appear to be real rather than illusionary. The causes of such deviations are hegemony, power, oppression, violence, private property and discrimination resulting from from class societies that are the source of prejudices in sexual and love relationships. Forms of relations of production (such as class, hegemony, power, oppression, private property and discrimination) that alienate life from nature and naturalness and determine human interactions also direct and govern thoughts and actions by getting into forms of social life such as economy, law, politics and culture. As a result, dialectic of sexuality and love takes its distinctive form in its historical and social conditions. In this paper, I will examine these conditions.

Key Words: Love, sexuality, dialectic, class, hegemony, discrimination and private property.

* Mersin Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi.

Giriş

Kimse ilk bakışta aşık olmamıştır.
Shakespeare.

Yaşamın mekanik iş dünyasında sıkıştırıldığı, her şeyin aceleye getirildiği, durup dinlenme-düşünme ve dinginliğin acımasız rekabette yok edildiği bir ortamda, kim daha önce bir şeyler yaparsa hedefe o varacağından, her şeyi ele geçirme ve egemen olma mantığıyla işleyen bu süreçte, insanlar yaşamak adı altında acılar, yokluk ve yoksunluklar içerisinde kalmaktadırlar. Artık burada her şey araçlaştırılmakta, herkes herkesi ve her şeyi hiçlemektir.

İnsan ilişkilerinin kendisinde hem sorunlar hem de yanıtları içerilmektedir. Hem sorun hem de yanıt, kendini güncel (aktüel) içerisinde gizleyen olanaklı (virtüel) olanın bulunarak ortaya çıkarılması ve geleceği kuracak düşünce ve eylem biçimlerinin olanaklı olanda kurularak hayata geçirilmesinde gizlidir.

İnsan ile ilişkileri diyalektik bir bakışla incelendiğinde, yaşam bir bütündür ve bütünün her bir parçası ve sürecin öteki ilişki, parça ve süreçleriyle ilgisindeki soyut ve somut bağlamları, olan ve olacak olanla bağlantısında da görülebilir. Böylesi bir yaklaşım içerisinde düşünüldüğünde, yaşamın birbirleriyle ilgisiz görünseler de her parçasının birbirleriyle ilişki içerisinde bütünlük taşıdığı görülebilir. Bu bağlamda cinsellik, sevgi ve aşk da (CSA), hem kendi içlerinde hem de içinde buldukları bütünün oluşturduğu diğer alanlar ile ilgilerinde belirli bir birliğin ve bütünlüğün parçaları olarak görülebilir.

Bu kısa çalışma ile yapılmak istenen, cinsellik, sevgi ve aşk (CSA) ilişkilerine değişik yaklaşımların getirdiği anlayışlara kısaca aynılık ve ayrımları bağlamında değinmek ve yeni bir bakış açısı getirmektir. Ayrıca bu incelemede Schopenhauer, Marcuse ve Zeldin'in yaklaşımına benzer şekilde¹ ama yeni bir yaklaşımı denemek, aşk ve sevginin cinsellikten nerede, ne ile ilgisinde ayrı ve aynı olduğunu, aşk ve

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Schopenhauer, Arthur, *Aşkın Metafiziği*, çev. Hüseyin Şahin, İstanbul:Jüpiter Yay., 1993, 26-53. Ayrıca kısa bilgi için bkz. dipnot 18 ve dipnot 6'ya bkz. Marcuse, Herbert, *Eros ve Uygarlık*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları, 1995. Yine dipnot 9'a bkz., Zeldin, Theodore, *İnsanlığın Mahrem Tarihi*, çev. Elif Özsayar, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000, s. 82-87, s. 88, 89-98-131-273.

sevginin cinsellikten hangi şekillerde evrilerek türediklerini, yine ondan hangi biçemlerde uzaklaşarak yabancılaştıklarını, ama yine de bir ve aynı şeyin farklı görünüşleri olduklarını betimleyerek diyalektik bağlam içerisinde temellendirmek amaçlanacaktır.

Bu anlamda, söz konusu olgu ve kavramların nerede, ne şekilde, hangi süreçleri izleyerek, hangi formlara bürünerek ve ne tür özelliklerle ortaya çıkıp, farklı zaman ve koşullarda hangi değişik görünüşler altında adlandırıldıkları izlenmeye gayret edilecektir. Cinsellik, sevgi ve aşkın birbirleriyle aynılık ve ayrılıklarını ortaya koyma çabasında, söz konusu olgu ve kavramların ortak amaçlarına dikkat çekilmeye çabalanacaktır.

Cinsellikle ilgisi bağlamında, cinsiyet ilişkilerinin kutupları antropolojik bağlamda ele alınırsa, “kadın doğulmaz, kadın olunur” ifadesine, *erkek doğulmaz erkek olunur* da eklenebilir. Buna göre, yalnızca cinsiyet bağlamında kullanılması gereken kadın ve erkek tanımı, toplumsal ve kültürel bir içeriğe de işaret eder görünmektedir. Kadın ve erkek olarak ayrımlanmanın tarihsel ve toplumsal boyutlarının gözden kaçırılması, kültürel ayrımcılığın en önemli temellerinden birinin kaldırılması, sorunun yönünün rayından çıkarılması anlamına gelir. Yani dini, ahlaki, hukuki, geleneksel ve toplumsal ayrımlardan çıkan ayrımcılığın güncel şiddetinin anlamını yitirmesi söz konusudur burada. Kadın-erkek ayrımcılığının doğurduğu şiddetin kökenleri asıl anlamını hiyerarşi, statü ve egemenlik ilişkilerinde bulur ve sınıf ayrımcılığında, özel mülkiyet ve zenginlik aracılığıyla kurulan erklerde dile gelir. Soru, bu ayrımcı, tarihsel, toplumsal ve sınıfsal şiddet mekanizmalarının ortadan kaldırılabilmesinin olanaklarının hangi felsefi yaklaşım aracılığı ile olanaklı olabileceğidir.

Her kavram, içinde yaşanan maddi temel, tarihsel koşul ve olanakların sonucu olarak doğar. Bu ise, kavramların da olgular gibi tarihsel koşullar tarafından belirlendiği anlamına gelir². Bu durum,

² Bir yazıda öncelikle belirlenmesi gereken, kullanılan temel kavramların bilinen en genel özellikleri olduğu kadar, yazarın söz konusu kavramları hangi bağlam ve belirleyenlerle ifade ettiği. Yazarın çalışmasını belli ölçü ve belirleyen niteliklerle ortaya koymadığı durumda, olgu ya da kavramlar kalıplaşmış oldukları anlam ve niteliklerle anlaşılır ki, bu durum da başka anlam ya da nitelere işaret etmek isteyen yazarın anlatımından uzaklaşılması söz konusudur. Böylesi bir anlam kargaşasına bu yazıda meydan vermemek için kavramların ne tür niteliklerle kullanıldıkları vurgulanmaya dikkat gösterilerek, dipnotlar aracılığıyla yaklaşımın temeli vurgulanacaktır.

öznenin ne ölçüde belirleyici olduğuna bağlı değildir. Özne, ancak koşulları değiştirip değiştirmemekte, yönlendirip yönlendirmemekte, özneliğini ya da nesneözneliğini belirleyebilir.

Sınıflı toplum ilişkilerinin belirleyenleri olan özel mülkiyet ve egemenlik, günümüzün cinsellik, sevgi ve aşk anlayışına damgasını vurur. Bununla birlikte bu ilişkilerin çelişği olan seçenek, bir gelecek tasarımının doğmasına karşı duramaz. Bu anlamda, günümüz aşk, sevgi ve cinselliği, özel mülkiyetçi üretim biçiminin belirleyenlerince form kazanır. Ancak, karşıtı ve çelişğiyle birlikte.

Cinsellik ve Sevgi

Eros Agape değildir, ama Agape Eros'tur.

Marcuse

Öncelikle, ele aldığımız terimleri eski Yunanca'da üç terimin karşıladığı görülür. Bu terimlerin anlamlarına bakıldığında, sevginin *Philia* ve *Agape*'ye, cinsellik ve aşkın da *Eros*'a karşılık geldiği söylenebilir. *Philia* genel olarak bağlanmayı, başka türden sevgiyi de içerirken, *agape* de dostluk ve yardımlaşma bağlamında sevgiyi, paylaşmayı ifade etmektedir³.

Cinsellik yaşamak, varolmak, varlığını sürdürmek türünden içgüdüsel yönelimli olan temel üreme eyleminin gerçekleşmesi üzerinde biçimlenmektedir. Cinsellik, tüm canlılar gibi insanın da içinde bulunduğu koşullarda çoğalma ve üremesinin temelidir. Ancak insan, diğer canlılardan farklı olarak söz konusu çoğalmasını, kendi toplumsallığında ürettiği kültürel ilke ya da kurallara uygun olarak yapar. Ancak cinsellik, canlı olmanın ve yaşamın temeli olmakla birlikte, insanın her eyleminde gizli amaç olarak belirlenip hedeflendiği halde, yaşamın temel eylemi olma bağlamından çıkarılmış, onun üzerinde ve sonradan kurulmuş süreçlerin denetimine sokulmuştur. Yapılan her eylem, geliştirilen her düşünce, amaçlanan her sistem, insan eyleminde nihai anlamda cinselliği içerdiği kadar, pratik olarak başka amaçları da

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. RITTER, Joachim & GRÜNDER, Karlfried., *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, Band 5 L-M, Schwabe&Co AG. Verlag, Basel/Stuttgart, 1980, s. 290-327.

içinde barındırır gibi görünmektedir. Yaşamda canlının, ait olduğu türün varlığını sürdürmesi (doyum ya da mutluluğunu da bu bağlamlarda bulması) temel amaçtır. Bu anlamda cinsellik, her yaşam alanını belirler olarak kalsa da, toplumsal ilişkiler ve hukukta, siyasette, bilimde, ekonomide ve tüm kültür alanlarında değerden yoksun olarak görülmektedir.

Oysa cinsellik, insanda da diğer canlılarda olduğu oranda tüm ilişkileri belirleyici açık ve seçik bir rol oynar. İnsanın cinselliği her alanda yok sayması, aslında yalnızca insanın doğasını/doğallığını bastırmaya yönelik kültürel gelişmelerin köklerindeki yabancılaşmadan kaynaklanır. Günümüze ulaşan şekilleriyle insan toplumsallığındaki cinselliğin evrimi, cinselliğin kendini sürdürme amacını içinde taşıyarak sevgi ve aşka dönüşür. Cinsellik ilkin toplumsallık görünümünde sevgiye, sevgiden de aşka dönüşür. Böylelikle sevgi ve aşka taşınır, kendini bu olgu ve kavramlarda yeniden kurar.

Günümüzde her yerde aşağılanan cinsellik, insan türünde, “toplumsal birliktelik” ve “haz amaçlı sevişme” şeklinde iki türlü, sürdürülmektedir. Ancak eylemin kökleri çok daha derindedir aslında; yani türün varlığının sürdürülmesinde. Her türlü cinsellik⁴ demek ki kaynağında varlığın sürdürülmesi gereksinimini doyurur. Sevişme (başka canlılarda da görülmekle birlikte), üreme kökenli cinselliğin insana özgü toplumsallığında estetize edilmiş, dönüşmüş biçimidir. Cinselliğin yüzeydeki görünümü olan bedensel haz gibi, aşk ve sevgi de cinsellikten⁵ farklı kaynaklara dayanır gibi görünmelerine karşın, köklerinde yaşar

⁴ Burada hemen belirtilmelidir ki, genelleşmiş değerlerden uzak ve farklı cinsellik yaklaşımlarının aşağılanması, insanların içerisinde buldukları koşullara, özellikle de üretim tarzından doğan kültürel yaklaşımlara bağlıdır. Çünkü insanların toplumdaki yeri ve saygınlığı üretimdeki işlevleriyle belirlenmektedir. Bu düşünceyi izleyen Zerzan, özel mülkiyet ve sınıf ilişkilerinin tanınmadığı toplumsal yaşam biçimlerinde cinselliğin (özellikle kadının) aşağılanması, kadının ikinci sınıf ve cinselliğin de kötü görülmesine rastlanmadığını belirtmektedir. Zerzan, John, *Gelecekteki İlkel*, çev. Cemal Atıla, İstanbul:Kaos Yay., 2000, s. 36-37.

⁵ *Eros ve Uyarlık* eserinde Marcuse, cinsellik içgüdüsünün doğallık taşıyan yaşam içgüsü, sevginin ise gerçeklik ya da olgusallık içeren bir toplumsallık güdüsü taşıdığını anlatmaktadır. Baskıcı olmayan koşullar altında, cinsellik Eros'a “büyüme” eğilimindedir. Öte yandan Eros kendini kalıcı bir düzende ebedileştirmeye çabalamaktadır. Ayrıntılar için bkz. Marcuse, Herbert, *Eros ve Uyarlık*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınları, 1995.

kalırlık (yaşamın sürdürülmesi) vardır. Cinselliğin köklerinin doyurulması, kaynaklarının beslenmesi hayatta kalmanın gerçekleştirilmesine hizmet eder.

Sevgi; cinselliğin varolma⁶ temelinde dile gelen, ancak cinselliği de bağlayarak koşullandırıp sınırlayan, yine de cinselliğin yaşamı sürdürmesine başka şekillerde de olsa olanak sağlayan, karşılıklı yardımlaşma ve bütünü bir arada tutma amacına hizmet eden (kimi canlılarda biyolojik, kimilerinde biyo-sosyal) toplumsallık kökenli kültürel ilkeler biçiminde görünümüne gelir. Sevginin kendini en güçlü bağlarla gösterdiği ilişkiler anne-çocuk, toplum ya da insan karşısında özgeci eylemi benimsemiş birey tutumu olarak gösterilebilir. Anne-çocuk bağında olduğu gibi, özgeci bireyin eyleminin amacında da türün varlığını sürdürmesi bulunur. Cinsellik, sevgide içerilerek aşılır ve olumsuzlanır. Bu olumsuzlama, daha sonra da belirtileceği gibi hiçleyen değil, onu içerip taşıyan bir olumsuzlamadır. Ailenin kurulması da, cinsellik gereksinimlerinin, yani üreme aracılığıyla varlığını sürdürmenin, cinsellik aracılığıyla üretilen çocuğun, yeni neslin yetiştirilmesinin bir tarzı ya da biçimidir.

Sevgide yalan, aldatma⁷ ve bencil çıkar yoktur. Her şey çıkarlara dayanır, ama bencil çıkarı aşan çıkarlar vardır ve bu çıkarlar türü gözettiği sürece, çıkar olarak değil de, ortak ilgilerin korunup kollanması anlamına gelir. Annenin bebeği ile ilişkisi bu duruma örnek

⁶ Cinselliğin varlıksal kökleri hakkında bilgi için bkz. Veysel, Çetin, *Cinsellik ve Felsefesi*, Felsefe Ansiklopedisi içinde, Editör: Ahmet Cevizci, Ankara:Babil Yay., 2005, s. 207-231.

⁷ Ayrıca burada cinselliğin doğanın kendini gerçekleştirme olarak anlamak, sadakat sorununu da ortak duyular bağlamındaki anlamının tartışılmasını zorunlu kılar. Buna göre, cinselliğin doğanın gerçekleştirilmesi bağlamındaki anlamı, toplumsal bağlamın sınırlamalarında bireyin ya da grubun kendi doğasından vazgeçmesi ile çelişki halindedir. Bu çelişki bağlamında denebilir ki, günümüz toplumsallığının kültürel ve cinsel ilişkide bireylerden beklediği sadakat, bireyin kendi doğasına gerçekleştirilmesine bağlılığı anlamına ters düşer. Asıl sadakat, bireyin kendi doğasına olan sorumluluğudur ve bu bağlamda ona konmuş tüm kültürel engelleyiciler sadakatsizlik öğeleridir. Birey kendi varlığına sadakati ile yani doğasına bağlı kalarak toplumsal ve kültürel sadakati olumsuzlayarak aşması, yaşamsal-varoluşsal sorumluluğunu gerçekleştirme anlamına gelmektedir. Buna göre toplumsal öğelerle Ben'in sınırlandığı sadakat asıl sadakatsizlik olarak ortaya çıkar.

gösterilebilir. Cinsellikte ve sevgide⁸ de çıkarlar vardır. Ancak bu çıkarlarda ortak biyolojik ve kültürel kaygı ve paylaşımlar içerilir. Çıkarlar türü ve doğayı içerdikleri ölçüde psikolojik ve biyolojik tatmin, mutluluk ve gereksinimler anlamında yaşamın amacı olarak görünürler.

İnsanın insana olan aşkının toplumsallıkla ilişkisinin olmadığı yolundaki düşünce (Alfred Fouillé, seven insanın bazen topluma da başkaldırdığı düşüncesiyle temellendirir bu düşüncesini), sevginin⁹ ve aşkın (maddi temel olan) cinsellik kökenli bir etkinliğin üzerinde yükseldiği ya da bu kaynaktan çıkıp yabancılaştığı düşüncesine ulaşamamıştır henüz.

Asıl işlevi cinselliğin yaşanması ve türün sürdürülmesi olan, ancak sevginin gerçekleşmesi diye adlandırılan evliliğin somutlaşmış hali olarak düğün seremonisi, izleyici kitlenin alışkanlıklarının bu törende onaylanması aracılığıyla söz konusu çifte başkasına ait olma ve başkasını sahiplenme duygusu yaşatır ve bu yolla topluma ve ötekine araçlaşmalarına boyun eğerek geleneklere uyacaklarının güvencesini oluşturur.

Aşk

Aşk'ın, ahlaki ilkeler tarafından belirlenememesi, aşkın, cinselliği ve sevgiyi içererek olumsuzlaması söz konusudur. Ulaşılamayan olma anlamında da Platon(ik)cu aşk asıl aşktır denebilir. Bir film repliğinde, “aşk diye bir şey yoktur, kanıtları vardır” denmektedir. Bu replik, işaret edilen olarak kavramların kendileri yoktur, yalnızca kanıt olabilecek gerçekliklerden oluşan görünüşler vardır, düşüncesine işaret etmektedir.

⁸ Birbirlerini sürdürmekle birlikte, cinsellik, sevgi ve aşkın doyum bağlamında ele alınmasının, ayrılıklarına değinilerek aynılaştırmanın yanlışlığına değinilmesi, sorunun aydınlatılmasında önemli bir yer tutar. Söz konusu olgu ve bağlamlar için bkz., Veysal, Çetin, “Sevgi ve Cinsellik Üzerine”, *Felsefelogos*, sayı 7, s. 125-146

⁹ Sevginin seven insana ilişkin bir özellik olduğunu belirten Marx, bay Edgar'ı eleştirisinde onun sevgiyi insandan ayırdığını, sevgiye bağımsız bir varoluş yüklediğini, sevgiyi ‘kıyıcı bir Tanrı’ yaptığını, oysa sevginin seven insanın bir özelliği olduğunu düşünür. Burada bir yabancılaşmanın ortaya çıktığına işaret eder. Marx, Karl, *Kutsal Aile (Ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi)*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yay., 1976., s. 38.

Ancak bedensel olduğu denli düşünsel yetkinliğe ulaşmış kişiler mi aşık olur? Hem evet hem de hayır denebilir bu soruya. Evet, çünkü aşk ancak aşkın derinlikli anlam ve değerini düşünsel yetkinlikte anlamlandırabilmekle bilince çıkar; ve hayır, çünkü her insan ötekine tutkulu ve vazgeçilmez bağlılıklar duyabilir. Sıradan ve günlük aşkların¹⁰, ideal ve evrensel aşklara bakarak kendini aşk olarak betimlemesi dikkat çekicidir. Bu durumun, sıradanın, ideali hedefleyen bir model benimsemesi olarak adlandırılması olanaklıdır.

Aşk bir sonuç olduğu denli bir başlangıçtır ve huzurdan çok huzursuzluk yaratır. Bu gerilim onun doğası gereğidir¹¹. *Eros-Agape* dengesinde, yıkıcı *Eros*'u yapıcı *Agape* dengeler ya da yapıcı *Agape* yıkıcı *Eros*ça dengeden çıkarılır. Aşk karşısındakini zenginleştirir, yeteneklerini açığa çıkarır. Oysa günümüz özgürlük ve aşk ilişkisi, tam bir karşıtlık oluşturur¹². Günümüz anlamıyla özgürlüğün olduğu yerde aşk, aşkın olduğu yerde özgürlük yoktur. Çünkü aşk, bağlanma, yakalanma, kendini ötekinde kaybetme, ötekiyle birleştirme olarak tanımlanır. Oysa aşk, özgürlüğün kendisidir, öznenin kendini bulduğu yerdir. Özgürlükte kendini bulan aşık, hem kendi hem ötekidir ki, burada hem kendisi hem de öteki özgür bırakılmalıdır. Yine genel yaklaşım bağlamında “Aşk kördür”¹³. Oysa aşk, görmenin kendisidir denebilir.

¹⁰ Zeldin, aşkın, kendisini kuşkuya karşı koruyabilen az sayıda başarı biçiminden biri olduğu düşüncesindedir. Cinsel ilişkinin aşkın vazgeçilmez bir parçası olarak görüldüğünü, “devreyi tamamlayan ve aşk akımının serbestçe ruhun içine akmasını sağlayan şey”in bu durum olduğunu aktarmaktadır. Zeldin, Theodore, *İnsanlığın Mahrem Tarihi*, çev. Elif Özsayar, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000, s. 82-87, s. 88, 89-98-131-273.

¹¹ Bkz. Zeldin, Theodore, *İnsanlığın Mahrem Tarihi*, 2000, s. 273.

¹² May, çalışmasının henüz önsözünde, “aşk ve iradenin bir arada olduğuna ve bir arada düşülmeleri gerektiğine inanıyorum. Her ikisi de varolmanın birleştirici süreçleridir; başkalarını etkileme, ötekinin bilincini bilinçlendirme, yoğurma, yaratma çabasıdır” düşüncesinde olduğunu belirtmektedir. May'ın çalışmasını temellendireceği aşka bu tersten bakış yeniden değerlendirmeyi beklemektedir. Çünkü neredeyse tüm tezlerde aşk ve irade birbirinden ayrı tutulurken May birlik içerisinde, birbirlerini gerektirdikleri düşüncesinden hareket etmektedir. May, Rollo, *Aşk ve İrade*, çev. Judit Namer, İstanbul: Okuyan Us Yay., 2008, s. 7-341-355.

¹³ Osho, aşıkların kör olduklarını, kör olmalarını zaman bilincini kaybetmelerinde gösterdiklerini ifade eder. Aşıklar kördür, çünkü yaptıklarını hesap etmez, başka şeyi görmezler. Ona göre, aşk anında geçmiş ve gelecek yoktur. Bu yüzden Şiva “Ebediyet”e dalın diyor, “şimdi”yi kullanmıyor. Ona göre, cinsellik aşka, aşk da cinselliğe dönüşebilir ve bu doğal olarak

Bilinç ve aşk ilişkisi de, özgürlük ve aşk ilişkisinin içerdiği benzer bir karşıtlık içerisinde birlik sergiler denebilir. Bu anlamda bilinçli, kurallı ve denetlenen akılsallığı olumsuzlar aşk. Kendini ve başkasını doğallıklarına uygun olarak özgürlüğün birliği doğrultusunda doğalaştırır. Aşk halinde özgürlük, hakiki bilinç ve görme, doğallığına uzanan kendinden geçiş içerisinde doğa olma sürecidir¹⁴.

Günümüz aşkları araya girecek bir üçüncüyü taşıyamaz¹⁵. Bu nedenle, kıskançlık ve aşk ilişkisi de birbirinden ayrılmaz görünür. Çünkü “aşık maşuk ile bütün oluşturur” denir ama burada olan biten, sahiplenme ve ele geçirme ilişkisinin mistifiye edilmesidir. Aşık maşuku bırakmaz. Bırakmalıdır. Maşuk’un her aşık’ı maşuk ile birlikte olmak istediğinde, aşıklar paylaşamaz maşuk’u. Paylaşmalıdır. Paylaşmayan maşuk maşuk olamaz. Çünkü maşuk iyi, doğru, güzel ve hakikidir. Her insan da iyi, doğru, güzel ve hakiki olanı seçmeye yönelir ve kendini de ona layık görür. Aşkta aşkın yalnızca kendi vardır, ama başkalarıyla. Çünkü o yalnız değildir. Maşuku, aşkın vazgeçilmez yalnızlığı ve kurduğu birliğidir başkalarıyla.

Aşk ve benci çıkar bir araya gelemez. Çünkü benci çıkar türü dünyevilik barınmaz onda. Bir ilişkide çıkar varsa orada aşk yaşayamaz. Ama bir anlamda aşkın gereksinmesi olarak onun kendinde sakladığı, kendi için olan aşkı yaşanır.

Aşkın, gizemi bitene kadar sürmesi, gizeme bağlıdır. Çünkü gizem, günümüzdeki gibi sonlu da olabilir, sonsuz da. Aşkın aşkı, aşkın derinliğinin derecesi belirler. Aşk özenlidir, saygılıdır, dikkatlidir. Aşık, aşkına kıyamaz, çünkü onda kendi ve herkes vardır. Kendine kaba olan

adlandırılmaktadır. Osho, (Bhagwan Shree Rajneesh), *Tantra, Spiritüellik ve Cinsellik*, çev. Niran Elçi, İstanbul: Omega Yay., 2002, s. 29-32-34.

¹⁴ Aşka yaklaşımın bu türden anlamasını kolaylaştıracak bakış açısı için bkz.

Adorno, T.W., *Minima Moralia*, çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğukan, İstanbul: Metis Yayınları, 2000, 176-177

¹⁵ Arendt, aşkı özel yaşam alanında görür ve özel yaşam alanı da başkalarına açık değildir. Çünkü özel yaşam sürdürmek, başkaları tarafından görülmenin ve işitilmenin sağladığı nesnel ilişkiden yoksun olmak anlamına gelir. Arendt’e göre aşk, dostluktan farklıdır ve kamusal alanda sergilenebilecek bir duygu değildir. Kamusal alanda sergilendiğinde söndürülmüş olur. Aşk söze dökülemez bir özelliğe sahiptir. Aşk, politik amaçlar için kullanıldığında soysuzlaşır. Kılıç, Yavuz, Hannah Arendt, *1990’dan Günümüze Büyük Düşünürler*, Cilt 1 içinde (Dizi Editörü: Çetin Veysel), İstanbul: Etik Yay., 2009, s. 572, 573.

aşk, aşkına da kabadır. Oysa aşık kendine kaba olamaz, olmaması gerekir. Kabalık, adaletsizlik, iki yüzlülük ya da ölçsüzlük, aşkı aşk olmaktan koparıverir bir anda ve her şey başlamadan biter. Aşk, denildiği gibi hovarda olamaz.

Tam akıllı ve tam duygusallık durumundaki serseri akılsallıktır aşk¹⁶. Burada ilk tümce aklın doğaya uyumluluğu anlamında olumlanabilir, akıllıdır aşk ama serseri olamaz, hem de en duygu yüklü olduğunda bile. Ancak bir başkaldırı ve uyumsuzluk içerir. Fakat bu başkaldırı ve uyumsuzluk, içinde bulunduğu ve onu sarmalayan dış koşullar, yani tarihsel, toplumsal yaşam koşullarının sınırlama ve baskılarından kaynaklanır. Bu serseri akılsallık denen şey, aşkı aşk yapan nitelik değil, onun aşılanmasıdır denebilir.

Öte yandan “yaşlı birey, düşünsel yetkinliğe sahip olsa bile neden genellikle aşktan uzaktır?” şeklindeki soru da bu durumun duygu ve heyecanın azalması yanında, yaşam yolunun sonuna ulaşmış bireyin, kurallar ve geleneklere iyice bel bağlamış olmasından kaynaklanır diye yanıtlanabilir. Bu yolla da yaşlı birey somut tarihsel verilerin dikte ettiklerine boyun eğmektedir. Oysa hakiki anlamda yaşlı ve bilge insan, aşkı asıl anlamda yaşayabilecek olanakları kendinde ve başkasında gerçekleştirebilir ve geliştirebilir. Bu ise aşktan pay alabilme olanağına sahip yaşlı kişinin insansalı izlemesi ile olanaklıdır.

Aşk tümelse sınırsızca doğayı ve türü kapsar bütünlüğünde. Ancak bu kapsama teklerden bütüne geçerek gerçekleşir. Yani her tek’e duyulan aşk, bütünün kendini tamamladığı ve kendine yönelen aşktır da. CSA’ın diyalektiği buna işaret eder. Tümele yönelen aşk, ancak teklerden geçerek tümü büsbütün kapsar.

Aşk, ister tutku olarak, ister kimyasal olarak üretilmiş bir delilik¹⁷, ister dinsel ve tasavvufi, ister rahibelerin İsa’ya ya da dervişin Tanrı’ya¹⁸

¹⁶ Aşkın toplumsal düzeyde bir karşı çıkış olduğuna işaret eden Timuçin, toplum değerlerinin kişi değerlerinde eridiği, böylelikle de çatışkılı bir duruma girdiğini belirtir. Timuçin, Afşar, *Aşkın Diyalektiği*, Ankara: Bulut Yayınları, 2003 s. 9, 10, 11.

¹⁷ Bkz. Fearn, Nicolas, *Zeno ve Kaplumbağa*, çev. Murat Sağlam, İstanbul:Güncel Yay.,2003, s. 9.

¹⁸ Nicholson, *İslam sufileri* çalışmasının dördüncü bölümünde “nefsin Allah’a ulaşma çabası” olarak tanımlar aşkı. Ona göre, diğer sufilerde olduğu gibi İbnu’l-Arabi ve Celaleddin Rumi de Allah’a olan aşklarıyla yaşamış ve yazmışlardır. Aşkın dilinde “gül yanağı” sıfatı gibi tanımlamalar, ilahi

ulaşma isteği, ister bedensel ve erotik, ister her ikisini de kapsar biçimiyle yaşansın; dile gelen, kendinden geçerek kendi olma, yani hem kendinden geçerek kendi hem de kendinden geçerek öteki olmak, ötekinde kalmak, onu kendinde çoğaltmak, zenginleştirmek, ötekinde kendini bulmak, kendini genişletmek ve tutku varlığına ulaşmak, onu özlemek, o varlıkta kalmak, bağlanılan olmak, yani bütün olmaya yönelmek biçimlerinde görünümüne gelir.

Tutkulu coşkunun yaşandığı tek yanlı ilişki diye tanımlanan aşk burada aşılır ve tek ve Çokun birliği haline gelir. Çünkü Ben başkaya dönüşür, başka da Bende sürdürülür burada. Böylece birbirinden ayrı olarak tanımlanan Ben ve bütünüün ayrılığı ve aşkın yabancılaşmış anlayışından uzaklaşılır ve karşıt olarak gösterilen birlik sağlanır. Aşkın birlik olarak gösterilmesinin nedeni, aşkın tekleri kapsayan bütün olmasından kaynaklanır. Birlik ya da bütünlük aynı zamanda hakikattir. Çünkü o, idealdir, en iyi, doğru, güzel ya da amaçlanandır. Bu anlamda aşk hem tekil hem de çoğuldur. Çünkü birey bağlamında düşünüldüğünde tekili, bütün düşünüldüğünde tümeli kapsar. Aslında burada tek kişi çok, çok kişi ise birdir artık. Aşk asıl anlamda tek ile Çokun birliğine işaret eder ve aşk karşılıklı olursa, ancak Benin eylem ve bilincine öteki/ler de katılırsa mükemmel olur. Başlangıçta birdenbire, hızla, hesapsız, bilinçsiz ve akli körleştiren bir tarzda yaşandığı düşünülebilir. Öyle değildir oysa. Aşk, cinsellik ve sevmeyi öğrenmekle büyür ve gelişir. Sevgi ve cinselliğin doğal biçiminde olduğu gibi, aşkta da sahiplenme, ele geçirme, kontrol ve baskılama yoktur. Aşk karşılıklı teslim oluş olarak tanımlanırsa, ben ve öteki birliği olarak görülürse, bütün olarak ifade edilirse burada farklı ya da ayrı olan olmadığından her durum ya da eylem Beni güzelleştirdikçe, iyiyi besledikçe olumlu olarak görülür ve birliği pekiştirir bir işlev görür. Oysa tersi durumlarda aşk

özellikleri dile getirir. Gerçi sufilerin bu gibi ifadeleri “zevk tutkunluğuyla kuvvetli şekilde renklendirilmiş” olarak da anlaşılmaktadır. Aşk hep aynı hakikattir, farklı kimliklerde de olsa görülen hakk’tır. Cami şöyle demektedir: “*Dünyevi de olsa aşktan yüzünü çevirme / çünkü hak’ka yükselmene hizmet edebilir*”. Celaleddin Rumi’ye göre de, insanın aşkı, temsil yoluyla Allah’ın aşkının sonucudur. Eckhardt, vaazlarının birinde Aziz Augustin’in “insan sevdiği şeydir, O taşı severse taş olur, insanı severse insan, Allah’ı severse ... daha fazlasını söylemeyeceğim; çünkü onun Allah olacağını söylersem beni taşta tutabilirsiniz” dediğini aktarmaktadır. Nicholson, Reynold A., *İslam Sufileri*, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978 No: 262, s. 87-102.

sarsılır ve biter. Zaten aşkın kısa sürede bitmesinin nedeni de bu birliğin insansal bağlamda güçlendirilememesidir.

Aşk, sevgi ve cinselliğin bitip bitmemesi ve insanın yaşam gücünün tükenmesi ile ilgilidir. Aşkın kısa sürede biteceği, aşkın altı aylık ömrü olduğu türünden yaklaşımlar, aşkı geleneksel yaklaşımlarla, tarihsel ve toplumsal koşullamalarla sınırlamaktan, seçenekli düşüncüyü harekete geçirememekten kaynaklanmaktadır. Aşk tümele yöneldiği sürece sonsuzdur. Çünkü doğru, hakiki, güzel ve iyi olan Birdir-Çoktur. Çoktan geçmek, yani sonsuz teklerle bütünleşmek ve böylelikle Benin çoklukta Birliğini sağlamak sonsuzca ilerleyen bir sürece denk düşer.

Aşk, aşık ya da maşuk kavramı olmaksızın olamaz. Aşkı aşk yapan aşkıdır, aşkın maşuk'udur. Aşkı ve aşığı, gerçekleşmiş olan aşkların görünüşlerinden, anlam ve değerlerle ilgilerinden çıkarmak olanaklıdır. Aşk, bilgi ve bilinç içerikli yoğun duygu hali, yoğun hislerle Ben'in kendinden geçerek özlediğine yönelmesidir. Aşkı, aşkın cinsiyeti ya da yöneldiği maşukunun belirlenimleri etkilemez. Aşkın, kadın¹⁹ ile erkek arasında olabileceği yargısı geleneksel bir önyargıyı temsil eder. Çünkü aşkıta yalnızca kadın ve erkeğe değil ama aynı zamanda düşünce (Tanrı, düşünce ya da bir hayal) varlığına da yönelim olanaklıdır.

Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin, Leyla ile Mecnun ya da Şems ile Mevlana aşklarında olduğu gibi. Tanrı aşkında ise yine bir bağlanma vardır, her bağlanmada taşınan varlığın sürdürülmesi olarak cinsellik ve üreme ya da sevgi yönelimi burada varlığın sürdürülmesi olarak varlığın kendinde olma, ona ulaşarak sonsuzluğa erme ve varolmayı saltıklaştırma olarak onda gayş olma şeklinde görünüş değiştirmektedir. Ayrıca aşk, tanrıya ulaşma, ona bağlanmak, onda olmak, onunla birleşmek/bütünleşmek (İsevilikte olduğu gibi, Tanrı olarak İsa'ya kendini adayan rahibeler düşünülebilir burada) ya da ondan, onun sonsuzluğundan pay almak şeklinde de ortaya çıkmaktadır.

¹⁹ Kadını cinsel meta ya da obje olarak değil, Boochin'e benzer şekilde "akrabalığın ve toplumsallığın kökeni, topluluğun *arkhesi* ve içkin dayanışma gücü" olarak değerlendirmenin yerinde olduğu burada vurgulanmalıdır. Boochin, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi*, çev. Alev Türker, İstanbul:Ayrıntı Yay., 1994, s. 139

Cinsellik, Sevgi ve Aşkın (Ontik, Epistemik ve Tinsel) Diyalektiği

Aşk cinsellik ve sevgi aşamaları üzerinden kendini sürdüren bir olgu ya da soyutlama olduğu kadar, maddi koşullara uygun olarak tanımlanan, günümüz bağlamında tinsel duygu hali olarak da betimlenebilir. Bu yoğun duygu haline dayalı her davranış ve düşüncede, kaynağı olan cinsellik ve sevgi, kökensel anlamda içerilerek olumsuzlanır. Burada artık aşk, temelleri olan cinsellik ve sevginin yerine kendini koyar. Ama artık cinsellik ve sevgi yeni bir bütünde içerilerek ortadan kaldırılmış, onların yerine aşkın ölçü veya ilkeleri konmuştur. Burada aşk, cinsellik ve sevgidir de.

Cinsellikten²⁰ sevgiye ve sonra aşka geçişte güçlü bir temel vardır; tersi duruma işaret eden, aşktan sevgiye oradan da cinselliğe geçme yolunu izleyen süreçte de bir yandan epistemolojik, diğer yandan da tinsel nitelikli tutku, kalıcı ve güçlü temel olduğu ileri sürülebilir.

Doğal gelişme seyri içinde cinsellikten sevgiye ve sonra da aşka doğru Varlık kendini açmaktadır. Aşk²¹, cinsellik ve sevgiden pay alarak

²⁰ Cinselliğin temelde durmasına işaret eden bir düşünce de, Schopenhauer'in *Aşkın Metafizigi* adlı eserindeki yaklaşımıdır. Aşkın kökeninde üreme/cinsellik içtepisinin olduğunu, bu içtepinin, yeni bir varlığın türün en saf ve doğru tipini elde etmeyi amaçlamasıyla ilgili olarak devindiğini, her cinsin kendinde olmayanı tamamlayan karşısına yöneldiğini, güzeli amaçlamanın böylesi bir bütünleşmeye hizmet ettiğini belirtmektedir. Bu duygu öylesine güçlüdür ki, insan bu tutkusu ve amacı için bin türlü serüvene atılmakta bir an bile duraksamaz. Varlığını sürdürmek doğrultusunda amacına hizmet edecek şekilde kurulmuştur insan. Bu amaçla, her türlü cinsel sevginin varlığını sürdürme girişimi farklı görünümlere sahiptir. Söz konusu çekimin arkasında "metafizik" bir kaynak vardır. Bu, insanın varlığını sürdürme amaçlı içgüdüsel yönelimdir. Kadın ve erkek birbirlerini sevdiklerini sandıklarında, aslında olan biten doğanın amacının gerçekleşmesidir. Her türlü ahlaki, hukuki, sosyal ve kültürel öge cinsel aşkın karşısında yenilgiye uğramaktadır. Aşkın sevgilisini arzulayan yanı onu ölümsüz kılan yanındır. Schopenhauer, Arthur, *Aşkın Metafizigi*, çev. Hüseyin Şahin, İstanbul:Jüpiter Yay., 1993, s. 26-53.

²¹ Marcuse, eskiden beri "Eros Agape değil ama Agape Eros'tur" düşüncesinin yadrgatıcı gelebileceğini ifade ederken, bu yaklaşımın aslında hakiki temelleri olduğunu düşünür. Antik Çağ'da da cinsellikten Erotiğe ve Erotik hazlardan tinsel sevgiye geçildiğinin altının çizildiğine vurgu yapar. Burada ileri sürülen diyalektik düşünce de bu bağlamda ele alınmalıdır. Marcuse'ye göre sevgi, cinsellik üzerine dayatılmış onaylı koşullarla bir çizgide duran yarı-yüceltilmiş ve giderek engellenmiş libido olmalıdır. Üretkenliğin ve sevginin benimsenen

kurulur, onlarla birlikte yükselir, onlarla bütünlük içindedir. Tıpkı cinsellik ve sevginin, aşkı içlerinde taşıyarak olanak halinde bulunduklarından kendilerini ona doğru açmaları gibi. Aşk yoğun bir sevgi içerir. Öğrenilmiş bilgi üzerinde yükselen sevgiyle bütünleşerek güçlü, kalıcı ve sağlam dayanaklar, temeller kurar. Aşk, ister cinsel ister dinsel ister tasavvufi köklere dayansın, bilgi kaynaklı değilse, bilgiyi bilince dönüştürerek, sevgiye bu yoldan ulaşarak, ulaşılan sevgiyi çoğaltıp yoğunlaştırıp, paylaşmaya, evrenin öteki parçalarıyla birliğe yönelmiyorsa, hakiki değil, yanılsamalı bir aşk olur. Yani bedensel hazlara, anlık duyuşal tatminlere yönelik aktüel gereksinimleri karşılamaya (cinsel tatmine) denk düştüğü halde, buna yanılsamalı olarak aşk da denmektedir. Bu tür yanılsamalı adlandırmaların bilinçaltında taşıdığı amaç, gerçekleştirilen etkinliğin soylulaştırılması, yüceltilmesi ve sosyal uyum içinde gösterilmesi çabasıdır.

Her üç olgu¹ (sonnota bkz.), düşünce, duygu, durum ve ilişkide yaşantının merkezi noktası, karşılıklı ilişkinin güvenilirliği olarak belirlenebilir. Tek yanlı durumlar -aşk, sevgi ya da cinsellik-, yani diyalektik olmayan gerçekleşme süreçleri, sorunlu görünmektedir. Söz konusu ilişkide, yaşantılayanın her üç sürece ilişkin hakikatin ne olduğu hakkında yaşadıklarının özüne ilişkin bilgisinin yeterli olması önkoşuldur. Aksi takdirde olanlar, en iyi şekliyle ya bilinçsizce hakikatin yaşanması ya da rastgele yaşanan sözde aşk yanlısının yanılsamasının ötesine geçemezler. Demek ki, üçlemenin hangi boyutu olursa olsun, cinsellik-sevgi ve aşk (CSA) ilişkilerinin hakikaten yaşanması, olgu/durum ya da kavram hakkında bilgi ve bilinçsizlik durumunda sapmalar içerir. Söz konusu sapmaların nedenleri, CSA ilişkilerinde önyargıları oluşturan sınıflı toplumun sonuçları olan egemenlik, iktidar, baskı, özel mülkiyet ve ayrımcılıktan kuruludur. Doğaldır ki, yaşamı doğadan ve doğallıktan uzaklaştıran, insan etkileşimlerini belirleyen söz konusu sınıf, egemenlik, iktidar, baskı, özel mülkiyet ve ayrımcılık türünden toplumsal ilişki formları, toplumsal yaşam biçimlerinin ekonomik, hukuksal, politik, kültürel ve toplumsal alanlarına nüfuz ederek düşünce ve davranışları yönlendirir ve yönetirler.

“realistik” anlamı budur. Marcuse, “gerçek sevgi üretkenlikte köklenir ve böyleyse yerinde olarak ‘üretken sevgi’ diye adlandırılabilir” alıntısını (*Man for Himself* ten) yapar. Marcuse, Herbert, *Eros ve Uygarlık*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul:İdea Yayınları, 1995, s. 150, 151, 159, 185, 188.

Buna göre, CSA ilişkilerinin sağlıklı ve olumlu yaşanabilmesi kaçınılmazca iki önemli etkinlik ve eylemi gerekli kılmaktadır: İlkin, her bir birey, yaşama ilişkin başka alanlarda olduğu kadar, CSA konularında da kendini totaliter bütünden özerkleştirecek eyleme geçecek tarzda bilgilenmeli, ikinci olarak da toplum eğitimi açısından tüm toplum bireyleri ve dünya insanlığını içeren genel bir amaçla destekleyeceği, ötekilerle bütünleşecek bir hareket noktasını ve amaca ilişkin gerçekleştireceği düşünce ve eylemliliği bilgi ve bilinçte yaratması gerekir. Demek ki, gelinen noktada tarihsel, toplumsal ve sınıfsal bir kavrayış, insansal bir amaca ilişkin hareket noktası ve eylemlilik, söz konusu sapmaların ortadan kaldırılmasının önkoşulu²² olarak varlık göstermektedir.

Cinsellik, sevgi ve aşkın diyalektiğinin serimlenmesi şöyle olabilir: İlk aşama olarak cinselliğin bilgi temelli olmayan bir bağlantı, biyolojik doğal üreme kodlarından oluştuğu ve bu durumun varlıksal (ontolojik) temeli meydana getirdiği ileri sürülebilir. Bu anlamda cinsellik, yalnızca canlılığı sürdürme, üreme amaçlı bir devinimdir. Doğal olması nedeniyle cinsellik, toplumsallık ve kültürel sıkıştırmalara karşı gelir; ancak yoksanarak olumsuzlanması olanaksız olduğundan ancak içerilerek aşılmaktadır.

İkinci aşama olarak sevginin,²³ cinsellik üzerinde yükselen toplumsallığın bilgisel temellere dayalı bilme ile ilgili (epistemolojik) birlik durumlarından, öğrenilmiş ortamlardan doğduğu, somut koşullara uyumlu ilgisi olduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda sevginin, cinselliğin içerilerek aşılması anlamında olumsuzlanması olarak kültürel olgusallığın yansıması, tarihsellik ve toplumsallığın dayanağı olan karşılıklı yardımlaşmanın ahlakla çevrelenen, kalıplaşmış zorunluluklarla kültürelleşmiş bir sürece dönüşerek yeniden biçimlenmiş tarzı olduğu savlanabilir. Bu durumun, insanın varlığını sürdürmesi olarak cinselliğin kurgulandığı ontik yapıyı içererek epistemik anlamda onu olumsuzladığı belirlenebilir.

²² İnsan eylemlerinin, içinde yaşanan anamalcı düzenin zorunluluklarıyla bencilleşmesinin getirdiği yabancılaşmadan uzaklaşmasının olanakları, bireye dikte edilerek baskı altına alınmış düşünce ve eylemlerinden bireyin kendini kurtarmasına bağlıdır. Yani kurtuluşun temeli, bireyin içinde nesneleştiği sürecin olumsuzlanmasına bağlı görünmektedir.

²³ Bkz. Veysal, Çetin, *Sevgi ve Cinsellik Üzerine*, Felsefelogos içinde, İstanbul:Bulut Yay., 1999/2, s. 125-146.

Nihayet üçüncü aşama olarak aşk, tensellikten tinselliğe ulaşmadır. Aşk'ın tinsellik içinde; cinselliğin ontik ve sevginin epistemik temelini içererek aştığı, dayandığı köklerden aldığı itkiyle yöneldiği amacına, tutku içinde kendini bilgili bir bilinçle kaybederek bütüne bağlandığı ve birliğe yöneldiği görülmektedir. Bu aşamada başlangıca dönüş vardır ama bulunduğu koşulları aşarak amaca ulaşma söz konusudur. Bu anlamda, aşkın, bilgi ile bütünleşmiş bir bilinç içinde birleşmiş duygu ya da saf heyecanın egemenliğinde düşünülene bir teslim oluş, kendini bırakma olduğu ama aşka gelenin, kendini kendi tasarımlarında oluşturduğu, kendi olduğu kadar duygularında ve düşüncelerinde aşkı yaşadığı, karşısındakini kapsadığı, yarattıklarını amacıyla birleştirdiği belirtilmelidir. Bu durumun nitelikleri, ister ontik ister epistemik ister her ikisini de bütünleştiren temelde birleşme yönelimi olsun, bu süreç, aşkın kendince tasarladığı amaçları bir araya getirmesiyle belirlenir. Aşk, her durumda kendine dayanak olan iki temeli de içererek aşip olumsuzlayarak bambaşka bir senteze, tinselliğe ulaşır. Ama burada yine de ontik ve epistemik köklerden kopuş var gibi görünse de, olup bitmekte olan, kaynağa (ontik köklere) dönüşür.

Aşkta nihayet başlanılan yere diyalektik olarak dönülmüş ama varılan nokta başlanılan yer olarak bambaşka bir nokta olmuştur. Çünkü her sentez bir başlangıç oluşturur ama o başlangıç artık büsbütün yeni bir aşamayı gösterir. Burada, ontik ve epistemik olanın birliği gerçekleşmiştir. Başlangıçta da (ontik alanında) bu son gizlice (ruşeym halindeki birlikte yaşama, toplum kurmaya yönelme ve bu maddi koşulların dinamikleri tarafından) içerilmektedir. Ancak bu içerimle başlangıçta söz konusu özne tarafından bilinmemekte ancak olmuş olanlardan çıkarılabilmekte, yani yolun yürünmesinden sonra çıkarılıp ileri sürülebilmektedir. Buradan, yani sondan bakıldığında, varlığın insan yaşamında gerçekleşen diyalektiği, değişme ve ilerlemeye de uygundur. Ancak her an tersinin olması olanaklıdır. Bu olasılıklı durum, varlığın sonluluğuyla ve rastlantıların her şeyi değiştirme olanağıyla belirlenebilir.

Kısa bir toparlama yapılmak istenirse, temele tez olarak, yokluğu olumsuzlayan cinselliğin varlıksal başlangıcı/oluşu, ortaya koyduğu yokluğun içerilerek aşılışı konudur. Karşı tez olarak, cinselliği olumsuzlayan sevginin, toplumsallık kültürü içerisinde karşılıklı dayanışma ve yardımlaşma ile bir arada giden ahlakleşmenin sonucu

olarak ortaya çıkışının, yani cinselliğin ontik yapısının içerilerek aşılmasının varsayılması konur. Sentez olarak ise, kendinden bilinçli bir geçişle, başkaya bağlanarak ve onu özgürleştirerek kendi olmak, ilk iki aşamayı içererek olumsuzlayıp aşan, köklerini yadsıdığı başka tasarılarla yeniden gerçekleştiren, doğal durumun daha üst bir biçimde ortaya çıkışı olarak aşk'ın gerçekleşmesi söz konusudur.

Varoluşun diyalektiğinin bu üç önemli belirleyici aşaması, hem aynı sürecin bir parçası olup hem de birbirlerinden başkalıklar içerir. Bu durum, bir yandan aynı sürecin başka başka anlari olarak aynı duruma farklılıklarla işaret eder. Birbirlerini olumsuzlarken taşır ve farklılıklar katarak yeniden olumlarlar. Cinselliğin ontik, sevginin epistemik yanlarını hem içeren hem aşan ama başka bir alana, tinsel alana taşıyan aşk, bu bağlamıyla dayandığı köklerden en uzaktadır. Aşk belirlenmiş köklerinden öyle uzaklaşmıştır ki, bu uzaklık köklere geri götürülemediğinde görülmesi de olanaksızlaşmaya başlamıştır. Yanılsamalı aşk yaklaşımlarının ortaya çıkmasının nedeni de budur denebilir.

Bu da demektir ki, aşk henüz daha cinsellik ve sevgi gibi kendini gerçekleştiremediğinden sıklıkla ortaya çıkamamaktadır. Bu nedenle o, gerçekleştirilmeyi beklemektedir. Söz konusu gerçekleştirme yoluyla aşk da kendine özgü bağımsız, elle tutulabilir bir bağımsız alan oluşturabilecektir. O zaman hem ontik hem de epistemik yapısı üzerinde durmayı becererek, bunların ötesini gösteren varlık alanında görülecektir. Henüz aşkın, ne ontik ne de epistemik yapısının aşıldığı varlık alanı tespit edilebilir. Söz konusu tinsel süreçlerin kökleri olan ontik ve epistemik yapılar aşkta somutlanarak gösterilebilir olduğunda, o da kendini cinsellik ve sevgi gibi açıkça hem varlıksal hem de bilgisel olarak açacaktır. Aşkın kendini bütün açık seçikliğiyle göstermesi ya da bakan gözlerin onu görmesi için daha hayli zaman geçeceğe benzer. Kısaca yeniden değinilirse, CSA'nın varoluşunun diyalektiğinde, kendini gerçekleştirmeye yönelen insanın, içerisinde bulunduğu cinsellik, sevgi ve aşk olgularında, öncelikle yabancılaşmanın aşılması gerekir ki, hakiki sürece geçilebilsin. Ancak bundan sonra hakiki anlamda; ontik sfer üzerinde epistemik sfer ve buradan da henüz tinsel olarak görülen sfere geçilmesi umulabilir.

İnsanın ontik yapısı epistemik yapısını belirlerken, bu gelişme tersine etkiyle sürmekte, ontik yapıyı olumsuzlayan epistemik süreç

ortaya çıkmakta, böylelikle ontik ve epistemik karşıtlık ile birlikten tinsel dönüşüm uğrağı filizlenmektedir. Buradan aşkın diyalektik bir döngüsünün varlığı izlenebilmektedir. Aşkın kendi içerisindeki ontik ve epistemik diyalektiği; aşık (olumsuzlama-tez-koyum), maşuk (olumsuzlamanın olumsuzlaması-antitez-karşıkoym) ve aşk (sentez-bireşim)²⁴ şeklinde dile getirilebilir. Aşık ve maşuk arasındaki itme-çekme öyle bir bütünlük oluşur ki, onların birliği sonucunda aşk ortaya çıkar. Aşık ile maşuk arasındaki ilişki, bağlanan bağlanılan ilişkisidir ve aşk bu bağlamdan ortaya çıkan etkidir. Aşık ile maşuk insanlar arasındaki ilişkide dile geldiğinde (Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Şems ile Mevlana, Tahir ile Zühre gibi), aşk, aslında gerçekleştirmek, başka görünüşlerde de olsa, istenen doğanın amacının gerçekleştirilmesini dile getirir. Ancak insanlar, bu ilişkiyi ya da bağı görmek yerine, yaşananı yücelterek ulaşılmaz kırlarlar. Yaşadıklarında görülen yoksunluk ve bu yoksunluktan doğan özlem, onları asıl amaçları yerine koydukları yüceltmeye ve amaçlarının sapmasına götürmüştür. Artık ulaştıkları noktada bilgisel ve ontik kökler unutulmuştur. Yani üreme amaçları olan itkiler ve toplumsallığın temeli olan karşılıklı yardımlaşma farklı anlamlar kazanmıştır.

Yukarıda anlatılmaya çalışılan CSA'nın ontik, epistemik ve tinsel gelişme diyalektiği tasavvufta da açıkça görünür. Aşık ile Maşuk'un²⁵ tasavvufi ilişki bağlamında da olan biten çok değişik değildir. Aşık, Maşuk'a, olana yönelmesini fani olandan mutlak olana (Tanrıya) çevirmiştir. Maşuk aşık'ın aşkıdır. Aşık'ın varmak istediği yer, dünyevi hazza benzer bir amaçtır ki, ancak Tanrıya ulaşmakla gerçekleşecektir. Bu ise ancak tefekkür, inanma, bilgi ve ona ibadetle, dünyevi olandan uzaklaşmakla olur. Eğer aşık, maşuk olarak seçtiğiyle dünyevi bir ilişki kurma sürecindeyse, aşık'ın aşkı maşuk'u ile gerçekleşir. Bu da demektir ki, aşık asıl aşkı olan Tanrıya ulaşmada bir dünyevi yol, geçit bulmuş,

²⁴ Söz konusu, tez-antitez ve sentez şeklindeki, adlandırma anlamının güçlendirilmesi bakımındandır. Burada sözü edilen, diyalektiğin karşıtlık ilişkisini vurgulayan ve onu harekete geçiren çelişki-değişme ile olumsuzlamanın (ve olumsuzlamanın olumsuzlamasının) yaygın-bildik adlandırmasıdır.

²⁵ Aşık sevendir. Maşuk ise sevilen ya da aşık olanın içine düştüğü durumdur. Mevlana: "Her şey maşuktur, aşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, aşık bir ölüdür" düşüncesindedir (<http://nedir.ontoloji.com/maşuk/>).

onun içinden geçerek uhrevi olana ulaşmaya çabalamaktadır²⁶. Birbirlerinde kutsal, manevi ve tinsellik donanmış bedenler bulur, bu maddeselliği birbirleriyle ilişkilerinde aşarlar. Mananın bir bedende bulunması, sonluluğun sonsuzluğun kendine ulaşmada aşılması, sonsuz olana ulaşmada bir yoldur ancak. Yaşanan yalnızca aşktır. Yaşayan ise aşkıdır. Aşık'ın maşuk'u da aşta, maşukta aşkı yaşayan aşıkta görünüşe çıkar.

Aşk, arzu edilmesine karşın elde edilemeyene, ulaşılmaz olana yönelmeyi, özlem olarak yaratıcılığı, içe dönüşü, başkayı özleyişi ve ona kavuşma arzusunun sonsuz şiddetini dile getirmektedir. Adorno, aşk'ı,²⁷

²⁶ Bu yaklaşımın Antik felsefede karşılığı için bkz. PLATON, *Symposion* (*Şölen*), çev. Cenap Karakaya, İstanbul:Sosyal Yay., 2000 / PLATON, *Phaidros*, çev. Hamdi Akverdi, İstanbul: MEB. Yay. 1997, ve bu yazıda (i) sonnota bkz.

²⁷ Burjuva toplumu her yerde irade kullanımı üzerinde ısrar eder; irade dışı bir duygu dolaysızlığı olarak görülen tek şey aşktır Adorno'da. Burjuva aşk düşüncesi, işten bağımsızlık anlamına gelen böyle bir dolaysızlığı özlemekle burjuva toplumunu aşmış olur. Ama genel bir hakikatsizlik ortamında hakikati dolaysızca savunduğu için de ikincisini birincisine dönüştürür. Mesele, ekonominin belirleyici olduğu bir sistemin izin verdiği ölçüler içinde kalan böyle bir duygu saflığının tam da bu yüzden toplumdaki çıkar tahakkümünü gözlerden saklayan ve olmayan bir insanlığa tanıklık eden bir bahaneye dönüşmesi değildir yalnızca. Aşkın tam da bu irade dışı niteliği, kendini peşin bir pratik kullanım alanı bulamadığı yerde bile, bir ilke olarak öne sürüldüğü anda bütünün bir parçası haline gelir. Toplumda aşk eğer daha iyi bir toplumu temsil edecekse, bunu huzurlu bir gettoya çekilerek değil, bilinçli bir karşı duruşla yapabilir. Ne var ki bu da aşta doğallığa asla doymayan burjuvanın yasakladığı o iradilik ögesini gerektirir. Dolaysızlığın dolayım ve ekonominin her yerde kendini hissettiren ağırlığı altında ezilmesine izin vermemek anlamına gelir aşk ve böyle bir sadakat içinde kendisi de dolaymlanarak inatçı bir karşı-basınca dönüşür. Ancak aşka mihlanacak kadar güçlü olan kişi aşık olabilir. Doğrudur, yüceltime uğrayıp incelmış bir toplumsal avantaj cinsel dürtüyü peşinen biçimlendirir ve düzenin izin verdiği binbir türlü nüansı kullanarak gah bu kişinin gah başkasının kendiliğinden cazibesiymiş gibi görünmesini sağlar. Yine de, bir kez kurulmuş bağlılık buna karşı çıkar ve toplumsal basıncın değişmez biçimde devreye soktuğu entrikalara karşı direncini korur. Duygu, ancak kalıcılığıyla duygu ötesine geçerek kanıtlar kendini – bu kalıcılık saplantılı bir nitelik taşısa bile. Oysa, düşünömsüz (reflektif olmayan), kendiliğindenlik kılıfına bürünerek kendi sağlamlığının gururu içinde yalnızca kalbin sesi olarak aldığı şeye güvenen ve bu sesi artık duymadığını sandığı anda da kaçıp giden aşk, tam da bu mutlak bağımsızlığı içinde toplumun aleti olur. Edilgindir ama bunun farkında değildir; çıkarların rübetinde gelen bütün numaraları kaybeder. Sevilen kişiye ihanet etmekle kendine de ihanet eder. Toplumun dayattığı sadakat bir esaret aracıdır. Ama özgürlük de ancak sadakat yoluyla toplumun buyruğuna karşı isyan edebilir. Bkz. Adorno, T.W., *Minima*

içerisinde bulunulan güncel toplumsal yaşamın görünüşlerini dile getiren bir düşünce ve eylem biçimi, tıpkı özsel niteliğini kaybetmiş burjuva yaşamının bir yansıması olarak görür. Burada Adorno'nun baktığı yer, güncel insan ilişkilerinin belirleyenleridir. Çünkü o varolanı eleştiri ve hareket noktası olarak belirler.

CSA, tarihsel ve toplumsal koşullara uygun olarak nitelenmekte ve çıkmış olduğu görünüşe bakılarak adlandırılmaktadır. Cinsellik, sevgi ve aşk, tarihsel ve toplumsal koşulları içerisinde diyalektik bir yaklaşımla ele alınmaz, kendi başlarına bağımsız ve dış-iç bağlarından kopuk değerlendirildiğinde, söz konusu yaklaşımlar, günümüzdeki çoğu yaklaşımlarına benzer biçimde anlaşılabilir olurlar. Günümüz koşullarında biri olmadan diğerinin olduğu yerler yoktur. Her birinin bağımsız bağlantısızlıklar olarak buldukları durumlar dile getirilir getirilmez, kavramların başta ontik ve epistemik bütünlük alanlarından koparıldığı, yabancılaşmaya karşılık gelen anlayışa düşüldüğü görülebilecektir.

Sonuç

Aşkı, bir tutku bağlamında incelemek, onun sona eren bir yanı olduğunu, yani tutkuya ulaşmakla sonlanmak anlamı içerdiğini de vurgular. Aslında cinsellik, sevgi ve aşk adlandırılmasıyla değişik durum ya da ayırıcı özelliklerle gösterilen bu olgu/durumlar, görünüşlerindeki farklılıkları nedeniyle başka başka şeyler olarak adlandırılmaktadır. Oysa adlandırmada ortaya çıkan farklılıkların, söz konusu CSA olgu, kavram ya da durumlarının, aslında bir bütünün parçaları ama bu bütünün farklı zaman ve ilişkilerdeki çeşitliliklerini gösterdiği, yani bir ve aynı şeye başka olanak ve koşullarda işaret ettiği görülmektedir. Varlığın sürdürülmesi ve varlığı sürdürmenin güvencelenmesine hizmet eden, koşullar ve olanaklara uyum sağlayan varolmanın değişik görünüşlerinden ibarettir bu görünüşler.

Yukarıda anlatılan nedenlerle aşk, sevgi ve cinselliğin birliği olarak parçalarını aşan birlik olarak en güçlüsüdür. Sevgi cinselliği, aşk da cinsellik ve sevgiyi (ve onların birliğini de) olumsuzlar. Bilincin en derinde ve ontik varlığını yitirmiş olarak görünüşteki güçsüz kökü, en soyut olan aşktır. Ama aşk, aynı zamanda soyutlamanın zenginleştiği en güçlü uç ya da zirvedir de.

Yukarıda değinildiği biçimiyle; ontik temelin cinselliği, epistemik temelin sevgi ile kurulduğunu ve nihayet, tinsel alanda aşk coşkusu ya da duygularının yükseldiği üzerinde durulmuştu. Ancak buraya kadar dile gelenler, cinsellik, sevgi ve aşk hakkında dile gelmesi gereken her şey değildir. Bu yaklaşıma tersinden bakış ya da başka şekilde yeniden değinmek gerekir. Artık insan doğal gelişimini bir kenara bıraktığına, kendine ve doğaya yabancılaşarak her şeyi kültüre göre yaşadığına göre, cinsellik, sevgi ve aşkın da benzer şekilde yeniden değerlendirilerek tersine çevrilmesi gerekmektedir. O halde bu bağlamda insan ilişkilerinin kurgu ve kuruluşunun temeline aşk, arkasına sevgi ve nihayet cinsellik yerleştirilmelidir de denebilir. Artık insan eylemleri doğallıktan başlayarak değil, doğallığı, yani maddi kökleri de içeren somut bilinçten başlayarak temellendirilebilir. Soyutlamanın anlamı da bu olmalıdır. Bilinçli eylem, tarihsel ve toplumsal koşulların bilgisi ile yapılan edim olarak varlığı soyutlayarak amacını gerçekleştirmeye yönelir. Somut durumlara dayanan bilginin gerçekliği dönüştürmeye yönelik soyutlaması, bilinçli eylemdir. Burada, soyutlama somutun kendisidir artık. Yani bilinçli eylem. Bu nedenle, söz konusu doğal gelişme süreci olarak betimlenen CSA sıralaması, ASC şeklinde tersine dönmek durumundadır. Yani günümüz insan bilincini gelişmişlik düzeyi bağlamında artık somut değil, somutun içerilerek aşıldığı soyutlama öne çıkmak durumundadır denebilir.

Bu ise insanın içerisinde bulunduğu gelişmeler ve edindiği nitelikleri gereğidir. Canlı yaşamının doğal akışında emek aracılığıyla bilincin dışlaşması, cinsellikten sevgi ve aşka doğru yönelir. Bu durum, doğa varlıkları arasında en üst aşamaya geçmiş olarak betimlenen insan tanımına da uyar. Çünkü burada insan, doğa varlıkları arasından sıyrılarak kendi özgünlüğüne ilerlemek suretiyle doğa olmaktan, yabancılaşmak suretiyle de olsa, çoktan çıkmıştır. Bu durumun olumlu ve olumsuzluğu bu yazı bağlamında bir yana bırakılarak başka bir tartışmanın konusu olarak değerlendirilebilir. Oysa yukarıda

eleştirilenlerin tam tersine, çağımızın doğasına uymayan toplumsallığında, aşk ve sevgi taşınmalı, doğurmalıdır cinselliği. Çünkü cinsellik, türün canlılığını olduğu kadar, toplumsallığın insansal doğallığını da içerir. Bu nedenle anlamlı, insansallıkla bağlamı ve içerikli olmalıdır.

Emek, söz konusu kavramlara kaynaklık eder ve olanları etkilerken, aşkta (insansallığı içeren) bilinçli bir duygu, his ya da tinsellik, sevgide akıl, cinsellikte içgüdüler öne çıkarılır. Bu üç olgu ya da kavramın birbirine koşut olarak bütünleşmeleri, ilişki içerisindeki insanlar arasında kurulacak ideal birlik diye dile getirilebilir. Burada hem iyi, hem güzel, hem de doğru ve hakikat kendiliğinden dile gelir. Burada, insanlığın kendine rehber edinerek mutlu yaşamı kuracağı dünyanın ilkesi ortaya çıkar; “herkese yeteneğine göre iş ve herkese gereksinmesi kadar türün”. Bu ise, ancak insansal ilişkilerin, yani bilinç ve eylemin hakikatinden doğabilir. Benzetilerek, bu ideal birliğe öykünmeden doğan birlikler olumlu içerikler taşırlar/taşınalıdır denebilir. Bu birliğin taklit edilmesinden, özgürleşme ve kendini gerçekleştirme, böylelikle yabancılaşmadan kurtulma ve bunlardan kendiliğinden ortaya çıkacak temelleri hazırlar.

Cinsellik; çatışma, saldırganlık, şiddet ve savaşın da doğal kaynağıdır. Doğal kaynaklığını, yaşama içgüdüleri olmasından ve bu içgüdüünün bencilliğinden alır. Sevgi; uyum, karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, anlaşma ve en genel anlamda da gerekliliğe dayanan barışın temelidir. Bu temel oluş, sevginin karşılıklılığı gerektirmesinden, böylelikle de ben ile birlikte ötekini gözetmekten, yani ilişkinin karşılıklılığını zorunlu kılmasına dayanır. Aşk ise, her iki sürecin birliği ve aşılması olarak hakikati, doğruyu içeren insansalla koşut olması bağlamında, kendiliğinden doğallığı, doğayı ve uyumu, barışı temsil eder. Burada ben yoktur. Ben ötekinde erimiş, öteki ben ve ben öteki olmuş, birbirlerine karışmışlardır. Bu anlamda, aşkın, ötekinde erime olarak tekillikten tümelliğe yönelimi politik alanda ortaya çıkar. Aşk, türe ve doğaya yönelik genelleşme olduğunda asıl belirleyiciliğine ulaşabilir. Anamalı düzenin yarattığı sınıf sorunlarını ortadan kaldırmaya girişen bir eğilim olarak aşk, tıpkı sevgi gibi politiktir de. Ananın çocuk sevgisi, insansallığın doğaya ulaşması bağlamında aşka benzetilebilir.

Günümüz ilişkilerinin neredeyse tümü bedensel haza dayalıyken, olması gereken, bu bedensel hazın doğal ve insansala uygun süreçlerle yeniden bütünleştirilmesidir. Yani tensel olan tinselliği, tinsel olan da tenselliği içermelidir. Ancak böylelikle hakiki tinsel-tensel birliği kurulabilir. Demek ki, toplum dışı, insansallık dışı ve doğa dışı araçlaştırıcı cinsellik ya da tenselliğin emeğin özgürleşmesine dayanan bilincin içerildiği amacı gerçekleştiren sevgi ve aşkla aşılması olanaklıdır. Bu tutumun gerçekleşmesi de, sahiplenici, mülk edinici, özgürlüksüz ve yabancılaşmış kapitalist ilişkilerin bertaraf edilmesi ile görünüşe gelebilir.

SONNOTLAR

ⁱ CSA konusunun tarihsel ve entelektüel arka planına eğilmenin, soruna giriş bağlamında değerlendirilmesinde, Platon'un soruna bakış açısını ortaya koyarak üzerinde düşünmek, onun düşüncelerini göz önünde bulundurarak olumsuzlamak ya da olumlamak önemlidir. Bu bağlamdan bakıldığında Platon, cinsellik, aşk ve sevginin birbirine karıştırılmaması gerektiğini, diyaloglarındaki tartışmacıların konuya farklı yaklaşımlar sunmalarında dile getirir. Platon, Eros'un niteliğinin ortaya çıkarılması bağlamında konuyu tartışırken, cinsellik, sevgi ve aşkı da birbirinden ayırmaktadır. Platon, Eros'un diğer tanrılar yanında daha az övülmesinin doğru olmadığını ifade eden Eryksimakhos'un, Eros'u diğer tanrılardan daha çok övmek gerektiğini belirttiğini aktarır. Aşk üzerine ilk sözü alan Phaidros: İlk önce Kaos vardı. Kaos'tan Gaia (geniş göğüslü Yer) ve sonra da Eros ortaya çıktı. Kaos ve Gaia ile birlikte ortaya çıktığı için en eski tanrılardandır der Eros için. Phaidros'a göre Eros'un niteliği, çirkin bir davranışa bağlı utanma duygusu ile güzel davranışta rekabet duygusudur. Bu durum, sevenin sevdiği insan karşısında en açık biçimiyle ortaya çıktığını belirtir. Phaidros, aşkın tanrıya sevgiliden daha yakın olduğunu vurgulaması önemlidir. Pausanias ise; iki aşk türünden birinin "Göksel" tanrıça diğerinin "Popüler" tanrıça olduğunu belirtir. "Göksel" tanrıça (Üranüs'ün kızı), iyiyi sevmeye götüren aşktır. Sevgilisine bilgi, erdem ve doğruyu götürür. Göksel Aphrodite, güçlü ve akıllı olanı sever. Genç ya da yaşlı olmak söz konusu değildir. Başarıdan onur, başarısızlıktan utanç duyar. Dostluğu geliştirmeye, güzeli bulmaya yönelir. "Popüler" -Pandemos- tanrıça (Zeus ile Dione'nin kızı), sıradan insanların aşkını dile getirir. Popüler Aphrodite olarak rastgele davranır. İyi ya da kötüyle ilişkileri rastlantısaldır. Bedeni seven avamdandır. Eryksimakhos biri sağlıklı diğeri hasta iki tanrıdan (Eros'tan) söz eder. Ona göre, gönül vermeye layık insanlara gönül vermek, sefihlere ise gönül vermemek gerekmektedir. Her şey gibi aşk da saflığa uygun olmalıdır. Her iki aşkın birlik oluşturduklarını ancak bereket, sağlık ve güzellik getirir. Demek ki Eros'un uygulanışı güzelse güzel, değilse çirkindir. Aristophanes'e göre Aşk,

Tanrılar arasında insanlara endost olan, en büyük mutluluğun devasını sunan Tanrıdır. Ona göre, insanlar çok önceleri üç cinsiyetliydi. Şekilleri dairesel ve birbirlerine bitişik ve dairesel bir yapıları vardı. Hiçbir şeye gereksinimleri yoktu ve mutluydular. Kibirlerinden Tanrılara savaş açtılar. Tanrılar da onları dişi erkek olarak ayırdılar ve ikiye böldüler. Böylece her biri öteki yarısını aramaya koyulacak ve Tanrılarla uğraşamayacaklardı. Öyle de oldu. Her biri o günden sonra öteki yarısının peşine düştü. İşte bu bütünü arzulanmasına aşk denmektedir. Agathon ise, aşkın en genç, güzel, barış sağlayan ve mutluluk veren Tanrı olduğunu belirtir. Aşk çiçeklenen her şeydedir. Aşk ne bir haksızlığa yol açar ne de haksızlığa katlanır. Aşk ölçülüdür, adildir. Cesaret konusunda Ares bile onunla yarışamaz. Çünkü Ares'i alt eden Aphrodite'nin aşkıdır. Böylesine cesur olanı alt eden herkesten cesurdur. Bütün canlıların yaratılmasını aşk sağlar. Büyük kurtarıcıdır o, çünkü uysallık ve iyiliği, lüks, zerafet, şehvet, tutku, arzu hep onun çocuklarıdır. Sokrates, Aşk hakkında bildiklerini Diotima adlı bir kadından öğrendiğini ifade ederek başlar sözlerine. Aşk bir Tanrı değil, Daimon karakterli ölümlü ve ölümsüz arası bir varlıktır Diotima'ya göre. Aşk'ın Aphrodite'nin yoldaşı olmasının nedeni, Aşk'ın Penia (Yoksulluk) ile Poros'un (Metis'in -Bilgelik, basiret- oğlu Çare) çocuğudur. Her zaman için yoksul, kaba, katı, evsiz ve yalınayaktır. Ne bilgili ne de bilgisiz olmayan felsefe yapar ve ikisi arasında olan Aşktır. Aşk güzelin aşkıdır. Aşk'ın filozof olması zorunludur ve o filozof olduğuna göre de, bilgin ile cahil arasındadır. Bu Daimon'un doğası gereği böyledir. O, güzel ve iyi şeyleri sever, onlara sahip olmak ister. Çünkü insanın mutlu olma amacına bu şekilde erişilebilir. Bu mutluluk, iyi ve güzele ulaşma, aslında en yüce iyiyi amaçlamaktadır. Genel olarak bakıldığında, iyi olan'ı, mutluluk'u hedef alan her türlü arzu, bütün insanlar için, *her şeye kaadir Aşk, vefasız Aşk*' tır. Ama, bazıları türlü şekillerde kaptırırlar kendilerini ona: para hırsı, beden egzersizleri hırsı, bilgi edinme hırsı gibi; ve de hiçbiri, bunun aşk demek olduğunu, âşık olduğunu aklından bile geçirmez. Aşk'ın belirli şeklinin yolundan giden ve sonuna kadar o yola bağlı kalan bazı başkaları ise, bütün için kullanılan adı benimserler: aşk, âşık olmak, âşık. Hatta, bu konuda bir teori bile var, dedi Diotima. Bu teoriye göre âşık olmak, insanın, kendi öbür yarısına kavuşmaya çalışmasıdır. Ama benim teorime göre, dostum, sevilen şey eğer şu ya da bu şekilde iyi değilse, ne yarım'ın ne de bütün' ün aşkı Aşktır. Çünkü, insanlar, kendi ayaklarını, ellerini bile kestirmeye razı olurlar. Çünkü, insanın, kendisine ait olan bir şeye körükörüne bağlanacağını sanmıyorum; meğer ki, bize özgü, bize ait olan şey iyi, bize ait olmayan şey ise kötü olsun. Çünkü, insanlar iyi olandan başka hiçbir şeyi sevmezler. Bütün insanlar bedence ve ruhça doğurgandır. Belli bir yaşa geldiğimizde doğamız doğurmak arzusu duyar, ama çirkinlik içinde doğuramaz, bunu ancak güzellik içinde yapabilir. Erkekle kadının birleşmesi, bir doğurmadır ve tanrısal bir şey vardır bu işte. Nitekim, yaşayan ölümlüler için bu bir ölümsüzlüktür: yani doğurganlık ve nesil üretme. Ne var ki, bu, uyumsuzluk içinde meydana gelemez ve de çirkinlikle her türlü tanrısallık arasında uyumsuzluk vardır. Oysa, güzel, tanrısallıkla uyur. Demek ki, nesil üretmede Güzellik, hem Moria'dır, hem de Eileithyia. Böylece, doğurgan varlık güzele yaklaştığında bir sevinç duyar ve bu hazzın etkisiyle genişler ve doğurur, nesil üretir. Buna karşılık, çirkinliğe yaklaştığında, o, kasvetli

ve üzüntülü bir hal alır, daralır, başka yöne döner, kendi içine kapanır, üreyecek yerde meyvesini kendi içinde taşımayı sürdürür, acı çeker. Bu nedenledir ki, usareyle şişmiş doğurgan varlık şiddetle güzelliğe doğru atılır, çünkü bu güzelliğe sahip olan, doğumun büyük sancılarında kurtulmuş demektir. Gerçekte, Aşk, senin sandığın gibi, güzelin aşkı değildir, sevgili Sokrates diye ekledi Diotima. Güzel içinde doğurmak ve nesil üretmek Aşkıdır. Nesil üretme ise ölümlü varlık için ölümsüzlük aracılığıyla gerçekleşebilir. Aşk iyi ile birlikte gider ve Aşk ölümsüzlüğün aşkıdır. Bu aşkın ve arzunun sebebi, tahrike yol açmasıdır. Varlığın ebedileşmesi, tüm canlı doğanın temel amacıdır. Çocuk yapmak, bütün gelecek zamanlar için mutluluk elde etmek olarak anlaşılır. Bir de ruhsal üretme vardır: Bu üretme, ruhun üretmesi gereken düşünce ve form güzelliğine yöneliktir. Düşüncenin en yüce ve güzel üretimi, sitelere ve yönetilenlere bir düzen veren düşüncedir. Bu ise basiret ve adalettir. Beden sel üretme gücünde olduğu gibi ruhsal üretimde de aranan güzeldir. Her ikisinin birliği ayrıca güzellik yaratır. Düşünce üretme gücü, düşünce güzelliğine yatkın ve yetenekli birini gördüğünde hemen ona yönelerek üretime geçer. Bu varlıklar arasında güzel ve ölümsüzlüğü kesin çocuklar doğar. Herhangi bir bedendeki güzelliği yaşadığında güzellik taşıyan başka bedenlerin de benzer olduklarını görür ve her güzele yönelir. Böylelikle genel olarak güzeli amaçlar. Onun için tek bir güzel kalmaz. Bedenler değil artık onu güzellik ilgilendirmektedir. Ruh güzel olan her kimse artık onun ilgisini ve sevgisini kazanabilir. Böylece gençlerin daha iyi yetişmelerini sağlayacak söylemler doğurmaya başlar ve zorunlu olarak güzelliği eylemlerde, yasalarda görmeye yönelir ve onun daima kendi kendisinin benzeri olduğunu keşfeder. Dolayısıyla, beden güzelliğinin önemsenmesi gereken bir şey olmadığı hükmüne varır. Bundan sonra insan davranışlarından bilimlere yönelerek, bunların güzelliğini görmeye çalışır. Gözleri güzelin uçsuz bucaksız sahasına çevrilmiştir. Buradan güzel söylemler, bilgi aşkının cesur hamlelerinden doğan düşünceler üretmeye başlar. Böylece tek bir bilime yönelir. Aşk yolunda yetişen insan, güzel şeyleri art arda gelipleri ve doğru sıralanışları içinde temaşa ettikten sonra, aşkın en yüksek mertebesine ulaşır ve birdenbire doğası itibarıyla harikulade bir güzellikle karşılaşır. Bu ebedi ve ezeli güzelliştir (transadent). Bu mutlaktır. Formu biriciktir. Bütün diğer güzellikler ondan pay alır, ona katılır ama oluş ve bozulmaları onda bir değişiklik yaratmaz. Aşkın doğru yolunda yürümek: tek bir güzel bedenden iki güzel bedene, iki güzel bedenden tüm güzel bedenlere, bütün güzel bedenlerin güzel eylemlere, güzel eylemlerden güzel bilimlere ve oradan da tek bir bilime ve güzelin biliminden başka bir şey olmayan bilime doğru basamak basamak yükselerek, sonunda bizzat güzelin kendisini bilmektir. İnsan ancak o zaman simülasyona bağlanmaktan uzaklaşarak hakiki erdeme veya hakikatin kendisine bağlanmıştır. Platon, *Symposion (Şölen)*, çev. Cenap Karakaya, (İstanbul:Sosyal Yay., 2000), s. 16-84 / 177a-212c.

Phaidros eserinde Platon (*Phaidros*, Çev: Hamdi Akverdi, İstanbul: MEB. Yay. 1997), doğru ve yanlış ya da iyi ve kötü ruhun yaklaşımları bağlamında cinsellik, sevgi ve aşk ilişkilerini değerlendirirken, bedensel hazlar ve tinsel değerleri birbirinden ayırır. Özellikle söz konusu konunun doğru, iyi ve erdemle ilgili yanlarını anlattığı 251c ile 258b arasındaki bölümde aşağıdaki değinmelere dikkat çeker: Erdemle dolu bir ruh, genç bir çocuğun güzelliğine baktığı zaman,

bu güzellik parçalar şeklinde ona akar ki bu akışa istek adı verilir. Ruh yöneldiğiyle dolunca sevinç duymaktadır. Fakat sevgiliden ayrı düşmesi de onu içine kapar. Yani güzelin güzelliğine kapılır, ona yaklaştıkça sevinç uzaklaştıkça hüznün ve acı duyar. Her şeyini feda etmeye, ebeveyn ve tüm zenginliklerini ve değerlerinde harcayacağı bu duyguyu aşk olarak yorumlamaktadır Platon (1997:251d-252b). Kanatlı aşk ve kanatsız aşktan söz eden Platon (1997:252b-253d), aşka tutulmanın Zeus'u izlemesi durumunda, kanatlı tanrının yükünü taşıyabileceğini; Ares'e hizmet edenin ise "aşka tutulup da sevdiklerinden hakaret gördüklerini sandılar mı, hem kendilerini hem de sevdiklerini öldürmeye" kalkarlar". Zeus'un ardından gidecekler, sevecekleri kişide Zeus ruhu bulunmasını isteyeceklerinden, sevdiklerini yüceltir ve bilgiye önem vermesine dikkat ederek, bilgeliklerini artırma yoluna giderler. Böylelikle Tanrılıktan pay almaya yönelirler. Tanrıya kendilerini vermek yoluyla onu kendilerinde kurarlar ve böylece onu içlerinde bulurlar. Tanrılıktan pay almak amacıyla tanrıya yaklaşmaya çabalarlar. Böylece sevgilinin de benzer düşünce, eylem ve yönelimde olmasını gerçekleştirirler. Onların kıskançlıkları yok olur ve sevgiye hizmet etmek sevgiliye hizmettir artık. Tüm düşünme ve eylemlerde Tanrıya benzemek amacıyla ona yönelmek asıl amaçtır o halde. Haz değil de akıl ve değerle dolu anlamlı yan ağır basarak ilişkiye egemen olursa, hakikat ya da doğruya yönelmiş, tersi yoldalarsa da aşksız, ölümlü (gelip geçici) bir bilgellik soysuzlaşmış ve halkın meziyet diye övdüğü adilik yaratır ve karanlıklara sürüklenen bir ruha dönüşürler (yorum dışı bilgiler için bkz., *Phaidros*, Çev: Hamdi Akverdi, İstanbul: MEB. Yay. 1997).

Platon, *Devlet*, çev. Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, (İstanbul:Remzi Kitabevi., 1995), III, 403a-c ve VI, 489b-d, 490a-c) ve *Phaidon* adlı çalışmalarında, Platon, *Phaidon (Şölen)*, çev. Ahmet Cevizci, (İstanbul:Gündoğan Yay., 1995a), 82a-c ve 83a, değinmeler şeklinde bu konuyu işlemiştir. Platon *Lysis* adlı diyalogunda Platon, *Lysis*, çev. Sebahattin Eyüboğlu, (İstanbul: MEB. Yay. 1989), 212b-c'den 223b'ye değin seven sevilen ilişkilerini ele almır. Asıl dost iyinin kendisidir düşüncesi öne çıkar, burada sevgi bağlamı dost ve dostluktur. Platon'un *Symposion*'daki düşüncelerinin farklı ama basitleşmiş ve benzer yaklaşımları için Ksenophon'un *Şölen* diyaloguna, Ksenophon., *Şölen – Sokrates'in Savunması*, (Çev. Hayrullah Örs), (İstanbul:Remzi Kitabevi, 1962), s. 58-89'a bakılabilir.

KAYNAKÇA

- ADORNO, T.W, *Minima Moralia*, çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğan, İstanbul: Metis Yayınları, 2000:176-177
- ADORNO, T.W, *Minima Moralia*, Gesammelte Schriften, Band 4, Darmstadt: WBG, 1997:195-196.
- BOOCHİN, Murray, *Özgürlüğün Ekolojisi*, çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yay., 1994
- FEARN, Nicolas, *Zeno ve Kaplumbağa*, çev. Murat Sağlam, İstanbul: Güncel Yay., 2003,
- KILIÇ, Yavuz, Hannah Arendt, *1990'den Günümüze Büyük Düşünürler*, Cilt 1 içinde (Dizi Editör: Çetin Veysal), İstanbul: Etik Yay., 2009, s. 572, 573.
- KSENEPHON, *Şölen – Sokrates'in Savunması*, çev. Hayrullah Örs, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1962
- MARCUSE, Herbert, *Eros ve Uygarlık*, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınları, 1995
- MARX, Karl, *Kutsal Aile (Ya da Eleştirel Eleştirinin Eleştirisi)*, çev. Kenan Somer, Ankara: Sol Yay., 1976
- MAY, Rollo, *Aşk ve İrade*, çev. Judit Namer, İstanbul: Okuyan Us Yay., 2008
- NICHOLSON, Reynold A, *İslam Sufileri*, çev. Mehmet Dağ vd., Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, No: 262, 1978
- OSHO, (Bhagwan Shree Rajneesh), *Tantra, Spiritüellik ve Cinsellik*, çev. Niran Elçi, İstanbul: Omega Yay., 2002
- PLATON, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İstanbul: Remzi Kitabevi., 1995
- PLATON, *Phaidon*, çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Gündoğan Yay., 1995a
- PLATON, *Symposion (Şölen)*, çev. Cenap Karakaya, İstanbul: Sosyal Yay., 2000
- PLATON, *Lysis*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, İstanbul: MEB. Yay. 1989
- PLATON, *Phaidros*, çev. Hamdi Akverdi, İstanbul: MEB. Yay. 1997
- SCHOPENHAUER, A, *Aşkın Metafiziği*, çev. Hüseyin Şahin, İstanbul: Jüpiter Yay., 1993
- RITTER, Joachim & GRÜNDER, Karlfried, *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, Band 5 L-M, Schwabe&Co AG. Verlag, Basel/Stuttgart, 1980, 290-327
- TİMUÇİN, Afşar, *Aşkın Diyalektiği*, Ankara: Bulut Yayınları, 2003,
- VEYSAL, Çetin, *Cinsellik ve Felsefesi*, Felsefe Ansiklopedisi içinde (Editör: Ahmet Cevizci), Ankara: Babil Yay., 2005
- VEYSAL, Çetin, *Sevgi ve Cinsellik Üzerine*, Felsefelogos içinde, İstanbul: Bulut Yay., sayı 7, 1999/2, s. 125-146

ZELDİN, Theodore, *İnsanlığın Mahrem Tarihi*, çev. Elif Özsayar,
İstanbul: Ayrıntı Yay., 2000

ZERZAN, John, *Gelecekteki İlkel*, çev. Cemal Atila, İstanbul:Kaos Yay.,
2000

<http://nedir.ontoloji.com/maşuk/>